

Aynur Turan

*F.Köçerli adına
Respublika Uşaq
Kitabxanasının
metodisti*

(əvvəli ötən saylarımızda)

Qeyd edək ki, ötən əsrin əvvəlinə aid binanın yeni tikilmiş hissəsinin memarı Oqtay Sattarovdur.

Sənətsünaslar Bakı Bələdiyyə Teatrı -nı "Döyüşkən teatr" adlandırmaqda haqlıdirlər.

Öz pərəstişkarları ilə görüşə gəldiyi gündən vətənpərvərlik mövzusunda hazırladığı tamaşaları ilə seçilən, yaradıcı kollektivin sorağı cəbhə və sərhəd döyüş bölgələrindən eşidilən Bakı Bələdiyyə Teatrının səhnə həyatı verdiyi hər bir əsrin bədii tutumuna, qayasına, ideya və məzmununa xüsusi diqqətlə yanaşır. Bu səbəbdən də hər bir tamaşası maraqla qarşılanır və uzun müddət repertuardan düşmür. Fərəhlidir ki, həmkarları ilə müqayisədə çox cavan olan bu teatra qardaş Türkiyədə də böyük maraq var. Teatrın hazırladığı uğurlu tamaşalar sırasına hər gün yeniləri əlavə olunur. Səhnəyə qoyulan tamaşalar əsasən tarixi hadisələri əks etdirir.

Güzgü qarşısında dayanıb müxtəlif, təsvür edilən əşyaları bir növ canlı şəkildə hərəkətə gətirməyə çalışın. Sanki olmayan əşyalar canlanaraq həqiqi bir ölçülərə malik olacaqdır. Eyni zamanda bütün varlığınıza hiss etməlisiniz ki, onlar həqiqətən də vardılar. Fikir və hərəkət bir vəhətdə birləşdikdə isə artıq aktyor oyunu yaranır. Və bu oyun pantomim adlanır. Adi, danışmaq teatrında danışılması və yaxud oynanılması mümkün olmayan şeylər pantomim tamaşasında göstərilir, oynanılır. Pantomima teatr və ədəbiyyat kimi müxtəlif janrlarda ola bilər: faciə, dram, meişət novellası, pamflet, felyeton, nağıl, poema, lirik şeir və s. O, tək aktyor tərəfindən ifa edilən estrada miniatür formasında, yaxud çoxpərdəli, tamamlanmış, dramatik sujetli tamaşa kimi də ola bilər. Pantomima həm də mahnı, musiqi, hətta deklamasiya ilə də müşayiət olunur. Buna misal olaraq deyə bilərik ki, Çin, Hindistan, İndoneziya, Yaponiyada mövcud olmuş teatr tamaşalarının əsasını mehiz pantomima təşkil edirdi. Bu tamaşaların aktyorları məhdud, qəti və dəqiq şəkildə qəbul edilmiş bədən və əl-qol hərəkətlərinin sisteminə tabe idilər. Bu sənətin kökləri Avropada qədim Yunanıstan və Romaya gedib çıxır. Burada da həmçinin məhdud oyun sistemi mövcud idi. Lakin Şərqdən fərqli olaraq zaman keçdikcə böyük improvizə və dəyişikliklər inkişaf edərək indiki dövrdəki səviyyəsinə çatmışdır. Pantomimanın izləri özünü orta əsrlərdə də biruzə verir və bütün ölkələrin teatr sənətinə özünün müsbət təsirini göstərir. Nəhayət, indiki dövrdə onun adı əsasən Fransa pantomim məktəbinin adı ilə bağlıdır. XXI əs-

rin astanasında Azərbaycan teatr tarixinə də pantomim səhifəsi əlavə olundu. Dünya teatr ictimaiyyəti pantomimi müəyyən çərçivə daxilində qəbul edir və qədim dövrdən indiyədək kiçik və dar istiqamətlə inkişafını izləyir. Lakin Azərbaycan Dövlət Pantomim Teatrı bu istiqaməti genişləndirərək dar çərçivə daxilində deyil, böyük yaradıcılıq potensialından istifadə edərək müxtəlif istiqamətlərdə axtarışlar aparır. Çünki artıq 2000-ci ildən teatr dövlət statusu almışdır və böyük ruh yüksəkliyi ilə yenə də öz yaradıcılıq işini davam etdirir.

ocağı olmaqdan çıxıb, milli-mənəvi dərkimizə, kamilləşməməzə xidmət edib. Onun sayəsində mütərəqqi ideyaları, demokratiya, azadlıq, millilik və sülh kimi anlayışları küll olaraq dərk etmiş və dünyanın bütün tərəqqipərvər xalqlarına aşlamışdır. Bu bəşəri ideyaların daşıyıcısı olan Azərbaycan teatrının bəlkə də ən böyük nailiyyəti elə budur. Milli teatrımız öz mənbəyini uzaq keçmişlərdən alır. Qədim xalq oyunlarımız və milli bayramlarımızdakı teatr nümunələri fikrimizin isbatıdır. Uzun zaman xalq yaradıcılığında yaşamış bu sənət zamanının axarında professional pilləsinə qalxmışdır. Sənət fədailərinin məbədə çevirdiyi milli teatrımızın tarixində

Ə. Haqverdiyev, H.Ərəblinski, Ş. Məmmədova XIX əsrin ikinci yarısı, XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan teatr sənətinin görkəmli xadimləri idi.

Martin 10-u təkə teatrımızın deyil, həm də mədəniyyətimizin bayramıdır. Həmin tarix hər il Azərbaycan teatrının yaranması günü kimi qeyd olunur. Teatrımız 135 illik yol keçib, adı, şöhrəti dünyanın hüdudlarını adlayıb. Azərbaycan Dövlət Dram Teatrının tarixi 1873-cü il martın 10-dan başlayır. İllər ötdükə ayrı-ayrı truppaların sayı artmağa başladı. Teatr sənətimiz öz həyatının bir-birindən zəngin məqamlarını yaşamış, inkişaf etmiş, indiki yüksək səviyyəsinə gəlib çat-

formalaşdırmağa başlayır. Özü-nün dramaturgiyası, aktyor və aktrisalari ilə birlikdə milli teatr məktəbi böyük zəhmətlər, səylər və fədakarlıqlar nəticəsində təşəkkül tapır.

Azərbaycan xalqının zəngin musiqi mədəniyyətilə fəxr etməyə haqqı var. Dahi Üzeyir Hacıbəyovun və bülbülün axtarışları, gərgin zəhməti sayəsində əsl sənət adamları-xanəndələr, müğənnilər yetişdi. Musiqimiz bütün dünyanı dolaşdı. Həmçinin dilimizin melodikliyindən, incəliyindən bəhrələndi musiqi aləmi, sənət dünyası, karifey sənətkarlar yetişdi. Azərbaycan opera və balet ifaçılığının bir əsrə yaxın yaşı var. Ötən əsrin birinci onilliyində in-

“Məxmər pərdələr arxasından başlanan dünya”

1990-cı illərdə “Yuğ” teatrı hər baxımdan yeni bir sənət hadisəsi idi. Bu teatrın elə ilk tamaşası sübut etdi ki, “yuğ” çalırın sənət axtarışları Azərbaycan mədəniyyətində təzə sözdür.

Deyirlər ki, hər hansı bir xalqın mədəniyyəti və incəsənətinə bələd olmaqla, onun mənəvi intellekti haqqında ilk təəssurat əldə etmək kifayətdir. Orada hər şey gün kimi aydın olar. B-

təbi ki, ilkin mərhələ olan xalq teatr və dram dərəcələrinin də müstəsna rolu var. Teatrın yaranması XX əsrin əvvəllərinə təsadüf edir. Teatrımızın tarixi bir qayda olaraq 1873-cü il martın 10-da Bakıda “Vəzir-xani Lənkəran” komediyasının oynanılmasıyla başlanır. O vaxtkı Azərbaycan gerçəkliyi üçün bu, o qədər böyük hadisə olmuşdur ki, “Novaye obozreniye” jurna-

mişdır. Böyük sənət məbədimiz-Akademik Milli Dram Teatrının teatr tariximizdə öz yeri var. Bu gün Azərbaycan Dövlət Dram Teatrı öz fəaliyyəti dövründə həm də məktəb rolunun oynanmış, bu qocaman mədəniyyət ocağında peşəkar aktyor nəslə yetişmişdir. Ümumiyyətlə, mədəniyyətimizin dövlət tərəfindən himayə olunmasının ən gerçək və konseptual forması

Azərbaycan xalqının zəngin musiqi mədəniyyətilə fəxr etməyə haqqı var. Dahi Üzeyir Hacıbəyovun və bülbülün axtarışları, gərgin zəhməti sayəsində əsl sənət adamları-xanəndələr, müğənnilər yetişdi. Musiqimiz bütün dünyanı dolaşdı. Həmçinin dilimizin melodikliyindən, incəliyindən bəhrələndi musiqi aləmi, sənət dünyası, karifey sənətkarlar yetişdi. Azərbaycan opera və balet ifaçılığının bir əsrə yaxın yaşı var. Ötən əsrin birinci onilliyində indiki Opera və Balet teatrının binası istifadəyə veriləndən sonra dünyanın neft səltənəti kimi tanınan Azərbaycan Qərb sənətçilərinin marağı artmaqda idi

lə ki, binanın daxili və xarici arxitektura baxımından klassik görünüşü dövlətin teatra münasibətini, tamaşa ilə ünsiyyət sənətçilərinin professional səviyyəsinə müəyyən etməkdə, tamaşaçılarla tanışlıq isə həmin xalqın mənəvi dünyası, həyat tərzi, yaşayışı, sənətə qarşı diqqətini aşkarlamağa imkan verir. Tariximizi, mədəni təşəkkürümüzü, milli-mənəvi məfkurəmizi özündə yaşadan məbədlərdən biri də teatrdir. Dünənimiz, bu günümüzü canlandırır gələcəyə aparan mənəvi yaddaş daşıyıcımız sayılan səhnə, teatr sənət

linda şərqşünas N.Qulak “Müsləman aləmində original teatr yaratmaq bizim qafqazlı müsəlmanlara qismət olmuşdur” deyə yazmışdı. 1873-cü ildə Bakıda göstərilən ilk milli tamaşa yalnız Azərbaycanda deyil, həmçinin Qafqazda yaşayan bütün azərbaycanlılar arasında teatr hərəkətinin yayılmasına səbəb olmuşdur. Həmin illərdə təkə “Nadir şah” əsəri Azərbaycandan kənarda 34 şəhərdə Azərbaycan dilində oynanılmışdır. H.Mahmudbəyov, S.M.Qənizadə, N.Nərimanov, Y.Haqnəzərov, Ə.Haqverdiyev, N.Vəzirov,

cənab Heydər Əliyevin respublikamıza rəhbərliyi dövründə daha əhatəli miqyas almışdır. Əvvəllər müxtəlif truppalar-“Nicat”, “Səfa”, “Həmiyyət”, mədəni-maarif cəmiyyətləri nəzdindəki teatr dəstələrilə, həmçinin “Müsləman Dram Artistləri İttifaqı”, “Hacıbəyov qardaşları müdriyyəti” şəkildə tamaşalar verən teatrı statusu ilə fəaliyyətə başlayır. Üzeyir Hacıbəyli, Cəfər Cabbarlı və digər sənət fədailərinin şəxsi təşəbbüsləri, yorulmaz şəxsi təşəbbüsləri, yorulmaz zəhməti sayəsində Azərbaycan teatrı öz simasını

diki Opera və Balet teatrının binası istifadəyə veriləndən sonra dünyanın neft səltənəti kimi tanınan Azərbaycan Qərb sənətçilərinin marağı artmaqda idi. **Müxtəlif diyarların sənət ustalarının Bakıya gəlib öz məharətlərini nümayiş etdirirdilər. İllər ötdü və keçən əsrimizin ortalarında nəhayət, milli balet kadrları səhnəyə gəldilər. Əfrasiyab Bədəlbəyli Azərbaycan milli baletimizin banisi hesab edilir. Cəmi 69 il ömür sürmüş bəstəkar, dirijor, musiqişünas, liberettoçu, xalq artisti Əfrasiyab Bədəlbəyli çoxsaylı musiqi əsərləri ilə əbədiyaşarlıq qazanmışdı. İlk Azərbaycan operasının yaranmasında müəyyən təkan rolunu belə bir fakt da oynamışdır. “Leyli və Məcnun” operasının yaranmasından hələ çox qabaq böyük maarif xadimi “Əkinçi” qəzetinin redaktoru Həsənbəy Zərdabi Üzeyir Hacıbəyova “xalq melodiyaları əsasında opera yazmaq” ideyasını vermişdir.** Əlbəttə, ilk Azərbaycan operasının yaranmasında bir çox hadisələrin mühüm amillər kimi əhəmiyyəti olmuşdur. Bunlardan biz əsrlər boyu xalq arasında musiqi ilə müşayiət olunan tamaşaları, oyunları, Şuşada və Bakıda verilən məşhur “Şərq konsertləri”ni Azərbaycan dram teatrının bir çox tamaşalarını, həm də qərb və rus bəstəkarlarının klassik opera nümunələrini göstərə bilərik. İlk Azərbaycan operasının xalq arasında qazandığı böyük müvəffəqiyyət haqqında Üzeyir Hacıbəyov özü belə yazırdı: “Zənnimcə, bu müvəffəqiyyət onunla izah edilir ki, artıq Azərbaycan xalqı öz səhnəsində Azərbaycan operasının yaranmasını gözləyirdi. “Leyli və Məcnun” da isə əsil xalq musiqisi ilə məşhur klassik sujet birləşmişdir.”

Bu sadə həqiqətdir ki, böyük şəhərlərə gələn qonaqlar ilk növbədə həmin yerin teatrları, muzeyləri, tarixi abidələri ilə daha çox maraqlanırlar. Bakımızda da belə abidələr çoxdur və bu şəhərə gələnlər onun tarixi abidələrinə, gözəl binalarına heyran olurlar. İçərişəhər. Tarix muzeyi, Opera teatrı və onlarla belə milli arxitektura nümunələri şəhərimizin gözəlliyini qat-qat artırır. Belə memarlıq abidələrindən biri də Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrıdır.

(davamı gələn sayımızda)